

PRAZNA OBEĆANJA? ROMKINJE U DEKADI INKLUZIJE ROMA

Tatjana Perić, OSI International Policy Fellow
Projekat: "Rodni pogled na Dekadu inkluzije Roma"

Dekada inkluzije Roma 2005 – 2015 pokrenuta je u vrijeme vrhunca interesovanja za prava Roma u Evropi. U okviru ove međunarodne inicijative, državni iz devet evropskih država obavezali su se da će poboljšati situaciju Roma u svojim zemljama, uz podršku Instituta za otvoreno društvo (Open Society Institute), Svjetske banke (World Bank), i drugih državnih i međunarodnih agencija.¹ Sve akcije u okviru Dekade usresređene su na područja obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja, jer mnogi Romi žive u ekstremnom siromaštvu, pod izuzetno lošim stambenim uslovima, a stope obrazovanja i zapošljavanja su znatno niže u poređenju sa nacionalnim prosjecima.²

Jedna od tema koje se prožimaju kroz Dekadu, pored siromaštva i diskriminacije, je promovisanje rodne ravnopravnosti. Potreba za tim je velika, jer Romkinje često trpe teret dvostruke diskriminacije. Kao članice stigmatizovane romske zajednice, skoro svakodnevno ih na rasnoj osnovi diskriminišu pripadnici drugih etničkih grupa. Sa druge strane, u većinom patrijarhalnim romskim zajednicama, one su u znatno nepovoljnijem položaju zato što su žene. Naročito je njihov pristup obrazovanju i zapošljavanju ograničen i rasnim i rodnim predrasudama.³

Višestruka diskriminacija Romkinja većinom ostaje van interesovanja savremenih istraživanja. Većina organizacija koje se bave ljudskim pravima fokusiraju se na prava svih Roma, i često ne obraćaju pažnju na rodne aspekte kršenja ljudskih prava. Organizacije koje se bore za prava žena i univerzalistički feministički pokret, sa druge strane, često ignorišu složenost problema sa kojima se suočavaju žene iz manjinskih grupa, uključujući Romkinje. U okviru samog romskog pokreta, pitanje rodne ravnopravnosti se često smatra jabukom razдора. Bavljenje problemima koji zaokupljaju Romkinje ne samo da je rijetkost, nego se ponekada smatra i subverzivnim, kao i prijetnjom sa opštu stvar, jer postoji strah da će pominjanje kršenja prava žena u okviru romske zajednice, kao što su nasilje zasnovano na rodu i trgovina ženama, produbiti kod drugih predrasude o Romima.

Ono što je do sada učinjeno u okviru Dekade Roma, a po pitanju rodni pitanja, nastavlja taj trend. Nacionalni akcioni planovi (NAP), napisani u svim zemljama Dekade Roma, zamišljeni su kao mapa za sprovođenje Dekade i osnovica za predviđeni napredak Roma. Postojeći nacionalni akcioni planovi, međutim, ili tretiraju pitanja žena na marginalan način, ili ih se uopšte ne dotiču. Kao ilustraciju te tvrdnje, ukratko će biti opisana situacija u Hrvatskoj, Crnoj Gori i Srbiji.

U Hrvatskoj je pripremanje terena za Dekadu počelo 2003. godine, kada je usvojen Nacionalni program za Rome. Ovaj program je kritikovan zbog nedovoljnog rodno aspekta i konceptualnih pometnji: na primjer, dio koji se većinom bavi problemima žena nazvan je: "Zaštita obitelji, materinstva i mladeži", što je u suprotnosti sa ciljem osnaživanja žena.⁴ U 2004. godini uslijedio je Akcioni plan, sa ciljem da dodatno podrži prethodni program. Hrvatski NAP pominje probleme žena u tri od četiri tematska dijela. Rodni elementi su najjači u dijelu o obrazovanju, gdje je obrazovanje djevojčica jedan od postavljenih ciljeva na svim nivoima obrazovanja, a određeni broj indikatora koji se traže je razdvojen po polu. U dijelu o obrazovanju, međutim, jedini pomen vezan za pitanja roda tiče se "planiranja porodice" i trudnica, dok dio o zapošljavanju samo pominje potrebu za obuku grupa kao što su žene.

Vlada Crne Gore takođe je usvojila relevantni NAP u januaru 2005. godine. Nijedna Romkinja nije učestvovala u pisanju nacionalnog akcionog plana, i posljedica toga je da su reference za rodna pitanja minimalne, i svedene na dijelove o obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti.⁵ Reagujući na ovaj propust, Kancelarija za rodnu ravnopravnost Vlade Republike Crne Gore je krajem 2006. inicirala pisanje nacrtu Nacionalnog akcionog plana za Romkinje, u okviru sprovođenja međunarodnog projekta "Romkinje to mogu." Pisanje nacrtu je još uvijek u toku. Do marta 2007, međutim, Vlada Crne Gore još nije odvojila finansijska sredstva za implementaciju Dekade Roma. Umjesto toga, odlučila se za još jedan dokument, Državnu strategiju za Rome u Crnoj Gori, koju je pripremio Projekat o etničkim odnosima (Project on Ethnic Relations) iz SAD u saradnji sa Ministarstvom za zaštitu ljudskih i manjinskih prava. Konačna verzija strategije biće objavljena uskoro, i ostaje da se vidi koliko će pažnje biti posvećeno crnogorskim Romkinjama, kao i da li će uslijediti konkretno sprovođenje planova za Dekadu.

Među zemljama koje učestvuju u Dekadi Srbija je prva država u kojoj je nastao NAP o specifičnoj situaciji Romkinja. Proces pisanja nacrtu ovog NAP-a se ovdje donekle razlikovao: umjesto pisanja opštog nacionalog akcionog plana, kako je to bio slučaj sa Hrvatskom i Crnom Gorom, u Srbiji je napisan veći broj odvojenih tematskih akcionih planova. Nacionalni akcioni planovi vezani za glavne teme Dekade (obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje i zdravstvena zaštita) su dobili prioritet i usvojeni su od strane Vlade Srbije u januaru 2005, tačno na vrijeme pred formalno otvaranje Dekade. Nacionalni akcioni planovi za zdravstvenu zaštitu, zapošljavanje i obrazovanje dotiču se pitanja Romkinja, ali veoma površno, i ostaju na nivou uopštenih poziva na poboljšanje položaja žena. U martu 2005. je nastao drugi blok nacionalnih akcionih planova, uključujući i veoma detaljan NAP o specifičnom položaju [romskih] žena, koji su napisale Romkinje i neromkinje, uključujući i aktivistkinje i državne službenice. Ovaj NAP predstavlja vrlo dobru osnovu za borbu protiv višestruke diskriminacije Romkinja. Ipak, ovaj plan – zajedno sa svim NAP iz druge generacije – do danas nije formalno usvojen, i ostaje nejasno da li će na neki način biti inkorporisan u

postojeće usvojene NAP, ili će biti usvojen kao samostalan plan.⁶ Trenutno se u sprovođenju ostalih nacionalnih akcionih planova ne mogu primijetiti vidljivi elementi rodne ravnopravnosti, sa izuzetkom specifičnih zdravstvenih projekata vezanih za reproduktivna prava žena.

Na kraju, neophodno je sagledati zanemarivanje pitanja Romkinja u okviru Dekade Roma i iz šire perspektive: i u Crnoj Gori i u Srbiji ne postoji sveobuhvatno zakonodavstvo u oblastima rodne ravnopravnosti i borbe protiv diskriminacije, a opšti nacionalni akcioni planovi za rodnu ravnopravnost, bez obzira na etničku pripadnost, još nisu usvojeni. U Hrvatskoj tek treba temeljno analizirati efekte Zakona o rodnoj ravnopravnosti iz 2003. i relevantnih nacionalnih akcionih planova, dok sveobuhvatan zakon protiv diskriminacije takođe još ne postoji.

Očigledno je da takav problematičan početak Dekade, što se rodne ravnopravnosti tiče, zove na hitan monitoring i evaluaciju. Hitno je potrebna javna politika koja će podržati rastući ženski romski aktivizam u zemljama članicama Dekade i koja će uzeti u obzir višestruku marginalizaciju Romkinja. Ako do toga ne dođe, postoji rizik da se Dekada Roma pretvori u prazna obećanja za Romkinje u regionu.

Mart 2007.

¹ Više informacija o Dekadi inkluzije Roma, uključujući tekstove svih Nacionalnih akcionih planova, može se naći na zvaničnoj internet stranici Dekade: <http://www.romadecade.org>.

² Statističke informacije o ekonomskom i socijalnom položaju Roma u zemljama Dekade mogu se naći u UNDP Statističkim podacima o socijalno ugroženim grupama, na adresi: <http://vulnerability.undp.sk>. Kršenja ljudskih prava Roma precizno dokumentuju organizacije kao što je Evropski centar za prava Roma (European Roma Rights Centre) iz Budimpešte, <http://errc.org>.

³ Za prikaz situacije mnogih Romkinja, pogledati: Perić, Tatjana, "At the Crossroads: Human Rights of Romani Women in South East Europe", *Identities Journal for Politics, Gender and Culture*, br. 1/2, ljeto/zima 2005, Skoplje, Makedonija, str. 129-62.

⁴ Bogdanić, Ana, "The Croatian National Programme for the Roma: An Example of Gender Inequality?" u OSI EUMAP, "Overcoming Exclusion: The Roma Decade", na adresi: <http://www.eumap.org/journal/features/2005/romadec>.

⁵ Za više informacija o postojećoj javnoj politici u Crnoj Gori po pitanju Roma i Romkinja, pogledati: Perić, Tatjana, "The Romani Women's Movement in Montenegro: Chapter One", u sljedećem broju stručnog časopisa *Roma Rights*.

⁶ Detaljnija analiza NAP o Romkinjama za Srbiju može se naći u: Perić, Tatjana, "Addressing gender inequality in the Decade of Roma Inclusion: The case of Serbia", u OSI EUMAP, "Overcoming Exclusion: The Roma Decade", na adresi: <http://www.eumap.org/journal/features/2005/romadec>.